

**REGULACJE PRAWA KONSUMENCKIEGO W SŁUŻBIE
BEZPIECZEŃSTWA EKOLOGICZNEGO A RYZYKO SPOŁECZNEJ
REAKCJI ZWROTNEJ¹**

Bezpieczeństwo ekologiczne stało się w ostatnich dekadach jednym z kluczowych przedmiotów zainteresowania nauk społecznych. Rozwój tej problematyki stanowi reakcję na ustalenia nauk przyrodniczych, które zidentyfikowały kryzys ekologiczny jako jedno z fundamentalnych, egzystencjalnych wyzwań współczesnej cywilizacji. W tym kontekście szczególną rolę odgrywają nauki prawne, których zadaniem jest tworzenie oraz interpretacja norm umożliwiających realizację wartości bezpieczeństwa ekologicznego w życiu społecznym.

Realizacja wartości jaką jest bezpieczeństwo ekologiczne (art. 74 Konstytucji RP) pozostaje w konflikcie z innymi wartościami. Podczas gdy konflikty z takimi wartościami jak ochrona niepodległości i integralności terytorialnej (art. 5 Konstytucji RP) czy swoboda działalności gospodarczej (art. 22 Konstytucji RP) mają charakter intuicyjny, to konflikt może wystąpić również z wysokim poziomem ochrony konsumenta (art. 76 Konstytucji RP).

Przykładowo, wprowadzenie dyrektywy 2019/771 spowodowało *de facto* obniżenie poziomu ochrony konsumenta w polskim porządku prawnym [Południak-Gierz, s. 184]. Obok klasycznych uzasadnień ochrony konsumenta (art. 154 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej), związanych z rozwojem wspólnego rynku, w doktrynie często przywołuje się także paradygmat państwa dobrobytu [Tonner, Fangerow, s. 69]. Wiele instytucji wprowadzonych do prawa konsumenckiego

¹ Tekst powstał w ramach badań przeprowadzonych w projekcie finansowanym przez Narodowe Centrum Nauki pt. „*Homo consumens, Homo ecologicus – test efektywności ekologicznej nowej dyrektywy w sprawie niektórych aspektów umów sprzedaży towarów*”, projekt 2019/34/A/HS5/00124.

niewątpliwie wpływa na podwyższenie jakości życia obywateli w Polsce i w Unii Europejskiej, szczególnym przykładem jest prawo konsumenta do odstąpienia od umowy (art. 9 dyrektywy 2011/83/UE).

W obecnym dyskursie wskazuje się często, że dana instytucja ma negatywne skutki środowiskowe, zwłaszcza poprzez oportunistyczne wykorzystanie jej w segmencie ultra fast fashion [Marino, s. 497]. W konsekwencji postulowane jest organicznie jej zakresu zastosowania [Marino, s. 499]. Takie postulaty pomijają jednak istotną kwestię, a mianowicie fakt, że regulacje tego typu często przyjmują formę twardych regulacji klimatycznych lub ekologicznych, czyli mechanizmów ograniczających prawa jednostek w imię realizacji celów środowiskowych.

W przypadku twardych regulacji ekologicznych istnieje ryzyko wystąpienia zjawiska reakcji zwrotnej (ang. *backlash*). Polega ono na pojawieniu się silnego sprzeciwu politycznego wynikającego z postrzegania regulacji jako nadmiernie obciążających ekonomicznie, niesprawiedliwych społecznie lub naruszających dotychczasowy styl życia [Patterson, s. 3-4]. Zjawisko to może być dodatkowo nasilone przekonaniem, że regulacje te zostały wprowadzone poza mechanizmami demokratycznej legitymizacji. Powstaje wówczas poczucie, iż regulacja służy wąskiej grupie elit lub ideologów. To przekonanie wskazuje się jako główną przyczynę reakcji zwrotnej [Patterson, s. 15].

Skutkiem utraty legitymizacji regulacji ekologicznych może być zarówno delegitymizacja tych regulacji, jak i władzy, która je wprowadziła. Regulacje wprowadzone przez dyrektywę 2019/771 nie powodują znaczących (masowo występujących), skutków dla przeciętnego konsumenta/wyborcy, dlatego ryzyko reakcji zwrotnej jest ograniczone. Istotne ograniczenia takich uprawnień konsumenckich, jak prawo odstąpienia od umowy, mogą jednak wywołać reakcję zwrotną, z uwagi na ich częste praktyczne zastosowanie. Ryzyko to pogłębia fakt, gdy regulacja została przyjęta poza procesem demokratycznej legitymizacji w państwie (np. legislacja na poziomie UE zamiast państwa członkowskiego).

Konsekwencją reakcji społecznej bywa uchylenie regulacji mających na celu ochronę klimatu lub środowiska, a także pozbawienie władzy rządów, które je

wprowadziły. W kontekście regulacji unijnych reakcja zwrotna może przybrać formę sukcesu politycznych sił sceptycznych wobec pogłębiania integracji europejskiej, co stanowi potencjalne zagrożenie dla spójności projektu integracji europejskiej.

W odniesieniu do prawa konsumenckiego należy zatem postulować, aby twarde instrumenty ograniczające prawa jednostek były stosowane tylko wtedy, gdy ich skuteczność została wykazana empirycznie lub ekonomicznie i gdy przewidywane korzyści przeważają nad kosztami społecznymi. Przykładem regulacji godzącej wysoki poziom ochrony konsumenta z ochroną środowiska jest dyrektywa 2024/1799 o prawie do naprawy. W przypadku tego rodzaju rozwiązań konieczne jest także przeprowadzenie skutecznych kampanii informacyjnych, które mogą zmitygować główne źródło reakcji zwrotnej, czyli poczucie braku demokratycznej legitymizacji regulacji [Klinowski, Stępień, s. 23, 27]. Dopiero wprowadzenie takich procesów może znacząco zmniejszyć prawdopodobieństwo wystąpienia reakcji zwrotnej wobec regulacji ekologicznych, także tych regulujących prawo konsumenckie.

LISTA ŹRÓDEŁ

1. Klinowski, M., Stępień, M. Anti-smog regulations in Poland as a case study of the effectiveness of law. *ULP Law Review – Revista de Direito da UL-P*. 2020, t. 13, nr 1, s. 19–33.
2. Marino, G. The Consumer’s Right of Withdrawal at the Sustainability Crossroads: An ‘Ecological Analysis’ of European Consumer Law. *European Review of Contract Law*. 2025. t. 21. nr 4. s. 479–500.
3. Patterson, J. J. Backlash to climate policy. *Global Environmental Politics*. 2023. t. 23. nr 1. s. 68–90.
4. Południak-Gierz, K. Wpływ dyrektyw 2019/770 oraz 2019/771 na poziom ochrony konsumenta w ramach reżimu rękojmi w prawie polskim. *Przegląd Prawa Działalności Gospodarczej*. 2023. nr 54. s. 172–199.
5. Tonner, K., Fangerow, K. Directive 2011/83/EU on consumer rights: a new approach to European consumer law? *Zeitschrift für Europäisches Unternehmens- und Verbraucherrecht*. 2012. t. 1. nr 2. s. 67–80.